

NOUA REVISTĂ ROMÂNĂ

ABONAMENTUL

În România un an (48 NUMERE), 10 lei
„ sease luni 6 „
În toate țările uniunii poștale un an 12 „
„ „ „ „ sease luni 7 „

REDACTIA ȘI ADMINISTRAȚIA
Bulevardul Ferdinand, 55 — București

POLITICA, LITERATURA, ȘTIINȚA ȘI ARTA
APARE ÎN FIECARE DUMINICĂ

DIRECTOR:

C. RADULESCU-MOTRU
PROFESOR LA UNIVERSITATEA DIN BUCUREȘTI

UN NUMĂR.

25 Bani

Se găsește cu numărul la principale
librării și la depozitarii de ziare
din țară

Prețul anunțurilor pe ultima pagină
1/4 pagină 10 lei.

No. 22.

DUMINICĂ, 10 OCTOMBRIE 1910

Vol. 8.

SUMARUL

NOUȚĂȚI:

Schițe nouă de Caragiule. — Cu prilejul centenarului lui Robert Schumann. — Cestia evreiască și elevii de liceu.

CESTIUNI ACTUALE:

N. EM. TEOHARI. *Spiritul critic în cultura română.*

TEATRU:

LAZĂR COSMA. *Cronica teatrală: Teatrul Național. «Modelul» „La Femme nue”, dramă în patru acte de Henry Bataille.*

Teatrul Modern. *Compania dramatică Davila. «Fericita» de Hennequin și Bilhaud. «Rubiconul» de E. Bourdet. «Femeile ciudate de Rîuleț și Stamatiad.*

LITERATURĂ:

I. IONESCU-QUINTUS. *Căsnicii.*

I. DAN. *După vacanță.*

ȘCOLARE:

TH. D. SPERANȚIA. *Raport asupra învățământului.*

NOTE ȘI DISCUȚIUNI:

EMIL ISAC. *Un prinț român și o cursă de cai.*

NOUȚĂȚI

Schițe nouă de Caragiule

Între pușinii noștri scriitori, cari sunt nu numai citiți, dar și recitiți, primul loc îl ocupă desigur Caragiule. De aceea noul său volum, *Schițe nouă*, este o actualitate literară, deși bucățile cuprinse în el sunt publicate mai de mult prin diferite periodice.

În *Schițe nouă* regăsim vioiciunea de imagini și stăpânirea de formă, cu care suntem de mult obișnuiți să ne întâlnim la Caragiule.

Kir Janulea, Mamă, Pastramă trufanda, Calul dracului,

constituie nota originală a volumului; celelalte bucăți sunt în felul celor colecționate în *Momente*.

Caragiule este un bun observator și un neîntrecut artist al cuvântului. Este dintre scriitorii noștri, acela care observă mai minuțios și mai adânc pe om în toate deprinderile și mișcărilor lui, și din această cauză poate, el este acela care a înțeles mai bine ironia vieții omenești. Cele mai multe din schițele sale cuprind un neprețuit fond de observațiune sufletească. Cu deosebire, curiositatea sa se îndreaptă asupra sufletului specific românesc, produsul a cel puțin două culturi diferite!

În schița *Monopol*, iată-l bunioară, pe palavrăgiul surtucar de oraș, care după ce se îmbată în dugheana cu aperitive, dinpreună cu toți prietenii, surtucari de oraș ca și dânsul, exprimă „cu iconomie de silabe” idei de reformă socială:

„— Așeam o idee de reformă... Nu mai merge monșâr, cu „țărani... S' bețivi!... T'eb'e un mo'opol al... ac... al... ac'colului!”

În *Greu de azi pe mâine, Partea Poetului, Antologie*, etc.; aceeași pătrundere și aceeași filosofie pesimistă.

Dar neîntrecut este Caragiule în stăpânirea stilului. Nici un cuvânt, care să nu fie la locul lui; nici un cuvânt, care să poată fi înlocuit cu un altul mai potrivit în exprimarea gândului său. Acele așezate de Caragiule sunt bine așezate și neclintite la locul lor au să rămână ele pentru totdeauna.

În această desăvârșire a stilului stă și misterul veșniciei actualității a lui Caragiule.

Imaginile și ideile prinse de dânsul, nu mai pot fi redete prin alte cuvinte de cât prin acelea pe care el și le-a ales.

Cine vrea să repete imaginile și ideile lui, silit este să le îmbrace în forma pe care le-a dat-o maestrul!

„Cum ar zice Caragiule“! „Vorba lui Caragiule“! Parcă ar vorbi eroul lui Caragiule!“...

Ei da, cum ar zice Caragiule, căci ce a apucat el, Caragiule odată să zică, zis rămâne pentru graiul românesc de apururi!

A. C. C.

Cu prilejul centenarului lui Robert Schumann

O sută de ani se împlinesc, de când puternicul geniu muzical, care a fost Robert Schumann, văzu lumina zilei. Sufărânte, care timp de aproape o jumătate de secol i-au brăzdat nefericite viața, au imprimat înțregei sale opere un caracter de profundă melancolie. Fiecare melodie a sa e izvorâtă dintr-o adâncă și sinceră durere și compunerile sale l-au costat nenumărate accese emotive, care i-au deprimat moralul și au contribuit în mare parte la agravarea grozavei boli de care suferea.

Dar Schumann a mai fost un analist și un psiholog de seamă; își făcea analiza introspectivă cu o putere de pătrundere uimitoare și avea unul din acele spirite auto-critice, care caracterizează sufletele de elită. Amănunțele pe

care le dă în scrisorile sale asupra mersului lent al boalei, au ușurat mult cercetările posterioare morții lui și au lămurit lumea medicală multe simptome morbide, cari altminteri ar fi putut rămâne în domeniul necunoscutului.

Robert Schumann s'a născut în anul 1810 din părinți harnici și cinstiți, cari munceau din greu spre a întreține o numeroasă familie. Tatăl său, August Schumann, muri de o maladie nervoasă și mama sa Iohanna, fusese nebună în timpul sarcinei sale.

Avea trei frați și o soră, ale cărei zile se sfârșiră într'o nebulie blândă și liniștită. De tânăr, Schuman dovedea aptitudini muzicale pe cari însă le manifesta la rare intervale.

Inzestrat cu o sensibilitate neobișnuită, întâmplările cele mai neînsemnate își găseau răsunet în inima sa și neajunsurile vieții îl impresionau într'un chip penibil; i se părea că nenorocul îl urmărește pretutindeni și se credea cel mai nefericit om de pe pământ.

Ingrijată de starea anormală a fiului său, Iohanna îl sfătui să părăsească frumoasa carieră artistică pe care și-o alesese și îl determină să apuce calea Dreptului. Dar Schumann spunea mereu: „Dacă vreodată voi face pe pământ ceva, apoi desigur că va fi în muzică“

Și, în adevăr, învingând nenumărate piedici, își urmădevărata sa vocație și se devotă la vârsta de douăzeci de ani cu totul muzicii. În acest timp se observă la dânsul oarecari crize nervoase, cari merg agravându-se tot mai mult. El împărtășește grijea inspirată de aceste turburări nervoase logodnicei sale, celebra pianistă Clara Wieck. Simțind pentru dânsa o nespasă iubire, o ceru mai târziu tatălui ei în căsătorie, dar acesta i-o refuză, din pricina sănătății precare și strămtorării materiale a lui Schumann.

În urma acestui act, tânărul compozitor își încordează toată puterea de muncă și produce opere nemuritoare, numai din apriga dorință de a dobândi pe aleasa inimei. Iubirea ce o avea pentru Clara, i-a inspirat operele în acest răstimp și cu drept cuvânt se putea spune că Schumann zboară pe aripele iubirei, în sferile înalte ale armoniei. Dar boala înainta... înainta mereu; avea dese halucinații vizuale și slăbiciuni. În anul 1840 se căsătorii cu iubita sa; această schimbare a felului de viață păru că are efecte salutare asupra sănătății sale zdruncinate. Timp de doi ani duse un trai fericit fără turburări și geniul său se manifestă în toată libertatea. Dar această scurtă fericire se prăbuși în curând; fenomenele patologice se înlănțuiau cu repeziciune și dădeau figurei sale o expresie dureroasă.

„Îndată ce Schumann începea să lucreze“, spune d-rul Helbig din Drezda, „sau numai să cugete, cu puțină stăruință, picioarele îi înghețau, era cuprins de tremurături și slăbiciuni însoțite de o frică morbidă de moarte“.

Din cauza nenorocirii sale și a părinților săi, căpătase o teamă de nedescris pentru ospiciile de nebuni și respinse câteva angajamente în diferite localități, numai fiindcă în ele se aflau case de alienați. Devenise nervos din cale afară, nu mai voia să vorbească și bolborosea cuvinte fără înțeles. Avea dorințe copilărești, pe cari cerea celor dimprejurul său să le îndeplinească. Zgomotele luau în auzul său expresia unor sunete; i se părea că aude o întreagă orchestrație divină. Hyperexcitabilitatea sa nervoasă se manifesta dar prin halucinații auditive și vizuale. Începuse să prindă obiceiul meselor rotunde și al invocației spiritelor, ocupație care părea că-l absoarbe.

În 1854, după lungi chinuri insuportabile se aruncă în apele Rinului, de unde fu scos încă viu de niște corăbieri.

De atunci fu dus într'o casă de sănătate din Bonn și pus sub privegherea medicală a d-rului Richards. Acolo își recăpătă pentru câțeva vreme luciditatea gândirii; în curând însă, căzu într'o stare de adâncă prostrație. Avu câteva ameliorări, dar de scurtă durată; scrisu-i numai era citibil, cântecu-i era incoherent. Apoi, o singură clipă de luciditate mai avu: atunci când îmbrățișă pe patul morții pe soția sa, Clara. Astfel se stinse Robert Schumann, după o

viață preserată cu nenumărate dureri, la 29 Iulie 1856. El și-a topit suferința în opere de artă, sau ca să cităm cuvintele altuia: „Și-a eternizat suferințele în opera sa stranie și sublimă“.

Aureliu Weiss.

Cestiunea evreiască și elevii de liceu.

Primim următoarea scrisoare:

Prea stimabile Doamnă Motru,

În revista Dv. s'au publicat mai multe răspunsuri în chestiunea evreiască, și în special în chestia elevilor de liceu evrei. Ca unul ce sunt direct interesat în cauză, vă rog să dați ospitalitate în revista Dv. acestor rânduri.

În „Revista Democrației Române“, am explicat destul de lămurit cauza excepțională stări a elevului de liceu evreu.

Cu toate acestea unii, intenționat sau neintenționat, au căutat să dea o nouă întorsătură concluziunilor mele. Dar cu trăsături de condei nedovedite și cu banale citații latinești nu se rezolvă o chestiune atât de dificilă ca chestia mizerabilei situații a elevului evreu din licee.

În sus pomenitul articol (12 Septembrie) n'am avut intenția să mă tânguesc, sau să provoc milă. Am vroit doar, să atrag atenția oamenilor de bine, a intelectualității românești, a puterii care se poate numi opinie publică românească, asupra unei stări de lucruri nenorocite, care poate periclită sufletește clasa intelectuală viitoare a unei populațiuni care e strâns legată de această patrie. Am voit să contribuiesc și eu la ridicarea vălului de întuneric, de persecuție, de umilință, care apasă o populațiune școlară, de ale cărei îndrumări intelectuale și mai ales sufletești, ar trebui să se intereseze toți Românii doritori de bine, iubitori de patrie cari privesc cu un ochiu mai larg și mai puțin fanatic, menirea nenorociților Evrei în această țară. Și am făcut-o cu convingerea adâncă, bazată pe fapte și observații, că răul nu rezidă în elevii evrei. Căci altminteri n'ași fi mers pe calea apucată. Dacă aș fi convins că elevii evrei sunt lași și mișei, nu m'ași fi adresat „Revistei Democrației Române“ și nici D-voastră ei, cu modestele mele puteri, aș fi smuls răul din rădăcini, m'aș fi adresat elevilor evrei și un glas lăuntric îmi spune că nu aș fi dezarmat până nu ași fi reușit să le inobilez sufletul, pentru a fi demni de stima colegilor români. Dar nu, elevul evreu nu e laș.

E veșnica poveste a celui slab. Cel tare îl poate asupra, îi poate face viața nesuferită, tot el va fi vinovat, în capul lui se vor sparge toate. Și Ungurii — asupra — aduc fel de fel de acuzații Românilor de dincolo — asupra. Și după cum neomenească e fapta Ungurilor, tot așa nu e frumoasă fapta colegului român, care bazat — sau poate chiar nu — pe câte-va cazuri răzlețe, aduce o acuzație generală unei întregi categorii de colegi. Nu, elevul evreu nu este laș! Căci de-ar fi așa, chestiunea, care e generală, s'ar reduce la o chestie individuală. De-ar fi așa, elevul evreu, nu ar fi umilit chiar din prima zi când intră în școală, căci nu putem admite, că chiar din prima zi de contact elevii români se conving de lașitatea colegului evreu.

Nu e nici ura atavică ale cărei efecte s'ar resimți, căci dovedite, că părinții noștri au trăit în prietenie cu românii! Nu e decât cauza arătată de mine în Rev. Dem. Rom.“ și anume: acuzația morală care apasă asupra Evreilor, alimentată de o anumită literatură.

Și, deși în umilințe și împedat de a-și desfășura puterile, elevul evreu mai speră că starea dușmănoasă a colegilor români față de el va dispăre și că într'un viitor apropiat îi va fi permis și lui a se manifesta pe ogorul culturii române.

Reabilitați-l moralicește și sarbădul intelectual evreu, va căpăta un scop în viață!

Un elev de liceu, evreu.

Ploiești 3/X 1910

CESTIUNI ACTUALE

SPIRITUL CRITIC ÎN CULTURA ROMÂNĂ

În editura *Vieții Românești* dela Iași a apărut anul trecut o carte,—*Spiritul critic în cultura română*—despre care revistele noastre nu s'au prea ocupat. Numai *Neamul Românesc* și câteva ziare, între care *Viitorul*, ne-au vorbit ceva despre această lucrare, unul criticând-o aspru, celalt laudând-o prea mult. Autorul fiind d. G. Ibrăileanu, factotumul *Vieții Românești*, cartea merită să fie cercetată nu numai pentru cuprinsul ei, dar și pentru locul de unde pornește.

Să vedem mai întâi despre ce este vorba și apoi vom face observațiile cuvenite.

I

Românii, după d. Ibrăileanu, n'au creat aproape nimic, au împrumutat aproape tot. Toată istoria culturii românești, dela sfârșitul veacului de mijloc până azi, e istoria introducerii culturii streine în țările române. Spiritul critic nu apare decât abia în secolul al XIX-lea, în vremea ultimei influențe europene. Fiindcă înțelegerea manifestării spiritului critic e condiționată de cunoașterea influențelor apusene din veacurile trecute, d-sa începe prin a face o scurtă ochire asupra acestei influențe.

Cultura europeană a început să vină mai de mult și asupra venirii ei se poate preciza câteva momente.

Primul moment e veacul al XVI-lea. Sașii dorind să convertească pe Românii din Transilvania la protestantism, le tipăresc cărți bisericești în românește.

De data aceasta Românii primesc influența europeană. Al doilea moment e veacul al XVII-lea în Moldova. Polonii, popor de cultură europeană grație culturii lor latine, au, încă din veacul al XVI-lea, o mare înrâurire asupra Moldovei,—înrâurire ce-și dă efectul deplin în veacul al XVII-lea. Acum și începe adevărata influență a civilizației Apusului asupra Românilor. Polonia devine pentru Moldova ceea ce azi e Franța pentru România, păstrând bine înțeles proporțiile.

Influența apusană venită prin Polonia n'a dat toate roadele pe cari putea să le dea, din mai multe pricini. Întâi, lipsa de cultură, aproape totală, în părțile moldovenești. Al doilea, decăderea Poloniei în acea epocă și invazia înăbușitoare a grecismului, cu alte cuvinte întreruperea prea de timpuriu a curentului polonez civilizator. Influența aceasta a lăsat totuși urme însemnate. Ea a contribuit la încolțirea ideii în consecința cătorva Români—*originea romană a poporului român* și, ca urmare, ideea de unitate a tuturor Românilor prin originea lor comună. Ea a contribuit de asemenea la deprinderea de reflectare, căci cronicarii acum încep să judece și nu se mai mărginesc a înregistra faptele, ca mai înainte, în perioada slavo-bizantină. Efectele acestei mișcări culturale n'au să se piardă niciodată cu totul în Moldova.

Muntenia e influențată mai simțitor de cultura

apusană abia în secolul al XVIII-lea, prin curentul grecesc, care conținea și câteva elemente apusene, și prin curentul vechiu francez. În acest veac, influența apusană ajunge a fi mult mai însemnată în Transilvania, care se pune deodată în fruntea culturii românești. Din pricina unirii unei părți dintre Români cu biserica papală se înființează aci școli românești—dintre cari cea mai însemnată e seminarul din Blaj—și se naște posibilitatea pentru Români de a-și trimete fiii distinși la învățătură la Viena sau Roma, unde se adapă la cultura apusană și de unde ideea de latinitate se întărește în mintea lor până a deveni o idee fixă. Curentul latinist, început în Moldova în veacul al XVII-lea, renaște acum în Transilvania și ajunge până unde poate să ajungă, devenind o forță socială, un element de progres. Și astfel Blajul, în decursul veacului al XVIII-lea se poate spune că stă în fruntea culturii românești.

În secolul al XIX-lea, până la 1880, această cinste revine Iașului. Faptul se explică așa. Vechea cultură a fost mai puternică în Moldova decât în Muntenia. În Moldova încă din veacul al XV-lea, apare un șir de istoriografi și cărturari de slavonește. A avea scrieri istorice oricât de rudimentare e un mare pas. Când vine Warlam în scaunul mitropolitan în veacul al XVII-lea, găsește o mulțime de manuscrise traduse gata pentru tipar, mai multe decât în Muntenia, într'o limbă mult mai puternică, mai sunătoare și mai plină de viață. Dacă la aceasta adăogăm și influența poloneză din secolul al XVII-lea, influență apusană, înalt culturală, vedem cum în Moldova a putut să se acumuleze un mare fond cultural, care nu se va pierde cu totul în decursul veacului al XVIII-lea.

Moldova ajunge astfel în pragul secolului al XIX-lea cu o mai mare deprindere de cultură, deprindere trecută prin moștenire, prin ereditate dela generație în generație. Și nu e lucru puțin când un creier se subțiează în mai multe generații. Ultima generație—cea dela 1840—se născuse prin urmare cu o mai mare deprindere în ale culturii. Când în acest veac, cultura apusană începe să pătrundă mai puternic în țările române, ea a găsit la porțile Moldovei niște păzitori conștienți, cari nu mai primesc orișice fără o prealabilă cercetare. Astfel, în 1855, I. Ionescu, însărcinat cu „cronica“ *României literare*, scrie:

„Am vrea ca *Hronica* noastră să fie ca o zugrăvire în miniatură a mărețelor întâmplări ale timpului nostru. Cercul privirilor noastre este mărginit prin chiar hotarele orizontului politic de față. Tot ce se atinge de Româniea principatelor, este al nostru de a cere și de a cerceta încât poate să fie spre binele ei material și moral“.

Cât despre necesitatea unei *critici* literare, iată ce spune Kogălniceanu, încă dela 1840, în *Dacia literară*:

„Înainte de zece ani, când era rușine de a lua condeiul în mână spre a compune ceva românește, critica ar fi fost cu totul de prisos și neputincioasă literaturii născânde. Astăzi s'au schimbat lucrurile; care n'are mania de a fi autor? Inșiși tângii de pe lavițele școalelor au pretenții a publica scrierile lor pân și tractaturi de filosofie. Ei bine, într'o asemenea epocă, când se publică atâtea cărți, afară de

bune, nu este de neapărată nevoie ca o critică nepărtinitoare, aspră, să le cerceteze pre toate și ca într'un ciur să le vânture; laudând cele bune și aruncând în noianul uitării pe cele rele; și una și alta după principiile sale, și fără a lua sama la persoana și la starea autorilor?"

Aceste două citate învederează că la 1840, în Moldova, există un spirit critic, care se va accentua din ce în ce mai mult.

Muntenia în vremea aceasta rămâne cu mult inferioară Moldovei, ca cultură și spirit critic. Talentele muntene, pe cari le-a produs literatura, se resimt în cea mai mare parte de această lipsă de cultură. În schimb, Muntenia se deosebește prin lupta sa revoluționară împotriva vechiului regim. Ea reprezintă oarecum voința și sentimentul, pe când Moldova mai cu seamă inteligența; ea își cheltuiește energia în luptă pentru schimbarea ordinii sociale, caută să transplanteze din apus formele sociale. Moldova caută să adapteze cultura apusană la sufletul românesc, caută să transplanteze din apus formele cugetării.

Mișcarea aceasta din Muntenia se explică prin faptul că acolo exista o clasă mijlocie, burghezia, care a format un mediu favorabil pentru răspândirea ideilor revoluționare. La școala lui Gh. Lazăr veneau elevi din toate clasele sociale și anume și *prăvăliași*. Clasa mijlocie a auzit deci cuvântul apostolului și l'a răspândit mai departe.

În Moldova a lipsit o clasă mijlocie națională cu instincte revoluționare de aceea, aici, mișcarea dela 1848 a fost mai palidă și s'a stins repede. Pe lângă faptul că în Moldova există o tradiție culturală, scriitorii de seamă moldoveni fiind toți fii de boer, au putut să aibă mai mult un răgaz și mijloace pentru studiu decât alții, de aceea și spiritul lor critic a fost mai dezvoltat. Aceasta explică de ce „noutățile“ sunt primite cu mai multă rezervă în Moldova. Pe de altă parte prin chiar originea lor, scriitorii moldoveni moșteniseră un spirit mai conservator.

De acum încolo, până la 1880, influența franceză va avea o soartă deosebită în Moldova și Muntenia. În Moldova se va manifesta mai ales ca un curent cultural, aproape literar, pe când în Muntenia mai mult ca un curent social și politic. În curentul cultural moldovenesc se deosebesc două fraze: prima a lui Konaki, e datorită influenței literaturii clasice decadente franceze; e vremea sentimentalității exagerate, abstracțiunilor personificate, a mitologismului, a subiectelor fără legătură cu viața contemporană. A doua fază e datorită influenței romantismului lamartinian: sentimentalism puternic, coloare vie, desgroparea trecutului național.

Acum naște și curentul poporan, adică cunoașterea literaturii populare și inspirarea, ca fond și ca formă, dintr'însa. A. Russo, V. Alexandri, Kogălniceanu, C. Negruzzi sunt reprezentanții acestui curent, care continuă până pe la 1860, când apare *Junimea* cu *Convorbirile literare*, cari trebuiesc considerate ca o urmare a *României literare*.

Între vechea școală critică reprezentată mai ales

prin Russo, și *Junimea* reprezentată prin d. Maiorescu, există o deosebire. Vechea școală este constituționalistă liberală, va lupta mai mult pentru păstrarea originalității limbei și spiritului românesc, insistând asupra curentului poporan și istoric. *Junimea*, prin d. Maiorescu, va arăta neîncredere față cu constituționalismul liberal, va insista foarte puțin asupra curentului poporan și aproape de loc asupra celui istoric, va lupta însă pentru triumful bunului gust în literatură și a respectării adevărului în știință.

În sânul *Junimii*, Eminescu aduce o notă nouă, personală, proprie numai lui: el face critică din punct de vedere social, al nedreptății claselor de jos. Cu el începe critica socială, care este reluată și continuată apoi de socialiști. De observat că socialismul reprezentat prin *Contemporanul*, este țărănist și are înrăurire și asupra limbii, contrar socialismului din alte părți, care nu se ocupă decât de alcătuirile sociale. Prin aceasta el continuă spiritul critic moldovenesc.

Asupra spiritului critic din Muntenia sunt puține de zis. Critica de aici nu este decât un răsunset al celei din Moldova. Faptul că un Bălcescu, un Alexandrescu sau un Ghica au fost în legături cu criticii din Moldova, colaborând chiar la revistele critice moldovenești, dovedește înrăurirea acestui curent asupra scriitorilor muntene. Cel mai însemnat reprezentant al criticii din Muntenia este Odobescu.

El luptă împotriva latiniștilor și cere ca alegerea cuvintelor să nu fie prea riguroasă, întru cât originalitatea limbii române stă în faptul că e alcătuită din limba latină plus limba slavonă. Dintre neologisme să nu se introducă decât acele care denumesc idei ori lucruri nouă, pentru care nu există cuvinte băștinașe. Etimologismul să nu fie împins prea departe, căci noi scriem pentru prezent și nu pentru trecut.

El este în același timp și un poporanist, susținând că literatura românească nu se poate naționaliza și înfrumuseța decât prin inspirarea dela literatura populară. Această idee, eminent moldovenească, trebuie s'o fi împrumutat dela critica din Moldova.

Caracteristica de critic muntean apare însă în ideile sale politice. Odobescu este un „pașoptist“, un „Roșu“. El vrea ridicarea politică a țărănimii, participarea ei la trebile statului, prin schimbarea sistemului electoral și ridicarea ei culturală și economică, prin crearea de școli și bănci populare.

După Odobescu vine Carageale. Din punct de vedere social, literatura sa este expresia acelor care, veniți în urma rezelor produse de formele nouă pentru anumite clase, se ridică împotriva acestor forme, pentru că au adus nenorocirea acelor clase. Critica sa, ca și aceea a lui Eminescu și a socialiștilor, este socială și excesivă.

Acestea sunt principalele idei din lucrarea d-lui Ibrăileanu, pe cari m'am silit a le expune cât mai conștiincios posibil, spre a lămuri pe cei ce nu au cetit încă cartea.

II

Am văzut că secolul al XVII-lea a pregătit tradiția, a pregătit oarecum materialul brut asupra căruia va avea să lucreze secolul al XIX-lea, și din care a răsărit spiritul critic moldovenesc. Asupra acestui material brut, d. Ibrăileanu trebuie să ne dea *ceva mai multe deslușiri*.

Intr'adevăr, sub Vasile Lupu, între anii 1642—1650, s'au făcut începuturi mai serioase de școală, întemeindu-se Trei-Erarhi din Iași. Această școală însă, la început a fost slavonească, apoi grecească.

Dimitrie Cantemir, în *Descrierea Moldovei*, spune curat că aceasta era o școală grecească și tot acolo mai spune că Vasile Lupu a luat măsuri ca mânăstirile cele mari să primească monahi greci, cari să învețe pe fiii boierilor limba și știința greacă. Tot el a dispus ca serviciul liturgic să se facă jumătate în limba greacă, iar jumătate în limba slavonă. Paul de Alepo pe de altă parte, martor ocular din acea vreme, spune: „Boerii greci, întrebuițau toate mijloacele pentru a îndepărta din servicii și pentru a arunca pe Moldoveni la cea mai de jos treaptă a mizeriei, așa că am văzut dintre cei mai mari și mai nobili bărbați îmbrăcați cu straele cele mai ordinare de flanelă“.

Toate aceste mărturii învederează că influența grecească în secolul al XVII-lea era foarte mare și că venirea grecilor la domnie mai definitivă, la începutul secolului următor, era numai o chestiune de timp. Cum a reușit, deci, cultura apusană, să străbată în Moldova în asemenea împrejurări? Fiind vorba de evoluția ideilor, prima încolțire a unui spirit nou e una din chestiunile cele mai de căpetenie, de aceea, încă odată, aș fi dorit să aflu ceva mai mult despre această încolțire, care e materialul brut asupra căruia avea să lucreze secolul al XIX-lea.

Spiritul critic apare mai întâi în Moldova, zice d. Ibrăileanu, și d-sa constată, pare-se, cu o oarecare satisfacție că lucrul a trebuit să se întâmple așa.

Această satisfacție, pricinuită negreșit de o anume dispoziție de spirit independentă de voința sa, îl face să alunece repede asupra unor fapte, cari stau în de aproape legătură cu începuturile critice românești. Prima manifestare a spiritului critic s'ar fi concretizat, după d. Ibrăileanu, în unele articole din revistele *Dacia Literară* și *România literară* ce apar în Moldova, după 1840. Dar oare prefața gramaticii lui Eliad Rădulescu, care apare în 1828, în Muntenia, nu este și ea o manifestare a spiritului critic românesc?

Eliad Rădulescu, fără a vorbi de rolul său ca bărbat de stat și ca revoluționar, ne apare succesiv ca dascăl, ca poet, ca traducător, ca publicist, ca critic, ca filolog, ca cugetător și ca organizator de instituții culturale. Urmaș al lui Gheorghe Lazăr, dar mai expansiv și mai energic, el nu se mărginește a continua opera numai între zidurile școlii, ci luptă și lucrează ca un întreg popor să beneficieze de roadele culturii moderne. În scrierile sale din acea dată, adică înainte de 1840, el întrebuițează o limbă viguroasă și

plină de originalitate, de un stil incisiv și neaș românesc, care constituia particularitatea talentului său literar.¹⁾

Intr'o scrisoare din 1836 către Negruzzi, el combate sistemele filologiei cari țintește să schimbe arbitrar limba, prin transformări radicale ce nu țin seamă nici de trecut nici de prezent: „Să fi început dela un Dicționar, după a mea părere, nu era bine; *căci era să se adune câțiva neîncercați în limbă și să pună niște pravili, cari ceilalți să le păzească cu paguba lor, iar legiuitorii după o mai lungă experiență să se căească de ce a făcut, să schimbe Dicționarul, după ce lumea i-a învățat odată rău, adică după ce a stricat pe biata tinerime cu legiuirea lor cea eșită dintr'un cap fără judecată și experiență*“.

El pricepe, deci, că reflexiunea joacă un rol cu totul secundar în dezvoltarea și formarea unei limbi.

O limbă nu se poate reforma ca o constituție, după voe, fiindcă inconștiența și spontaneitatea sunt condițiunile ei esențiale. Cu prilejul unor traduceri din Lamartin și Byron, el spune că a vrut să vadă cât este de mlădioasă și destoinică limba, ca să exprime ideile lor și aceasta: „...Fără să mă abat din drumul literaturii cei sfinte și bisericesti, în care se exprimă așa de frumos și așa de înțeles prin cele mai multe tonuri sentimentele cele mai înalte și mai tinere, entuziasmul cel mai viu și patimile cele mai dureroase... fără să mă abat din toate acestea, *fără să stric limba cea legiuită odată de moșii noștri*, ci numai după drumul și metoda lor să îndeplinim lipsele, ce n'au avut vreme a îndeplini“.

Aceste rânduri ar fi putut fi semnate și de A. Russo, reprezentantul vechei critice moldovenești.

În privința purismului limbei, iată ce observații judicioase întâlnim la un contemporan al lui Eliad, poetul Momuleanu, în prefața ce a scris pentru *Caracterurile* sale (1825):

„Să ridicăm voalul de pe ochii noștri, să vedem folosul, ce au căpătat celelalte neamuri prin cultivarea limbilor lor.... Să lucrăm limba noastră cea vorbitoare și să luăm numai acele ziceri, ce ne vor fi de lipsă dela Greci și dela Latini; iar cele slavonești vorbe și ziceri, câte sunt dulci la auzul nostru și câte sunt prea de obște în norod, să le întrebuițăm, iar câte sunt numai în gurile celor învățați și câte sunt aspre de sfărâmă limba și dinții noștri, să le lăsăm“.

Din cele arătate și citate vedem că, o bună parte din ceea ce descoperă d. Ibrăileanu în Moldova după 1840, exista în Muntenia încă de pe la 1830. Un singur lucru nu întâlnim la acea epocă în Muntenia: îndemnul de a împospăta și întregi limba cu ajutorul graiului popular.

D-l Iorga însă, consideră pe Eliad ca un înaintaș, și în această privință, căci Eliad, zice d-sa: „are cea mai frumoasă proză populară, țesută din zicalele, din glumele, din ghidușia și ironia țaranului; felul său de a scrie, atrăgător chiar când apără ideile cele mai nesăbuite și cauzele cele mai nedrepte, e întreg al omului din popor, al țaranului reflexiv, cumpătat,

1). Lazăr Șăineanu. Ioan Eliad Rădulescu.

mucalit în vorba lui“. Aceasta nu cred să fie îndesulător pentru a încheia că Eliad a avut deplină conștiință de valoarea limbei populare, mai ales că în urmă el și-a italianizat aproape cu totul limba.

Așa dar, în ceea ce privește spiritul critic din cultura românească, eu cred că lucrurile stau astfel. Primele începuturi ale acestui spirit s'au manifestat mai întâi în Muntenia, înaintea chiar de 1830, el s'a dezvoltat și deslușit apoi în Moldova, după 1840, cu Kogălniceanu, Alexandri, Negruzzi și A. Russo, cari au căutat în acelaș timp să naționalizeze și cultura, îndemnând pe scriitori să se inspire dela popor, să ia subiecte din viața trecută și prezentă a poporului.

Aceasta, în ceea ce privește începutul.

III

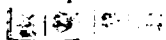
În dezvoltarea de mai târziu, între 1840 și 1880, d. Ibrăileanu trece prea repede asupra unor scriitori munteni, cum este Gr. Alexandrescu de pildă, pe care îl amintește numai în treacăt. Și aceasta, fiindcă Alexandrescu a făcut literatură și nu *critică* propriu zisă. Când vine la Carageale însă, d. Ibrăileanu nu mai invoacă acest motiv:

„De sigur, Carageale nu a scris cu nici un scop extern artei. El a fixat o lume întreagă, pentru că, văzând-o, cunoscând-o și pricepând-o a simțit nevoia să exteriorizeze ceea ce crease în închipuirea sa, ajutat de o putere neasemănată de expresie. Dar de aici nu urmează că opera sa obiectivă este oglindirea indiferentă a lumii de afară, în cazul acesta special: a societății românești“.

Opera lui Carageale are deci un caracter critic, și anume un caracter critic social, fiindcă nu este o oglindire „indiferentă“ a societății românești.

Să fi fost oare opera lui Alexandrescu o oglindire cu mult mai „indiferentă“ a societății românești?

Ce semnificație pot să aibă următoarele versuri din poezia sa „Anul 1840“:

Ici umbre de noroade le vezi ocârmuite
De umbra unor pravili călcate, siluite,
De alte mai mici umbre, neînsemnați pitici
Oricare sentimente înalte, generoase
Ne par ca niște basme de povestit frumoase,
Și tot entuziasmul izvor de idei mici?

D-l Ibrăileanu mai are un motiv pentru care consideră pe Carageale ca un critic social. Carageale e un mare satiric. Și tocmai satiricul, zice d-sa, „este mai părtinitor, tocmai el, pentru că are un punct de vedere personal, este mai personalist, mai selectiv —și selecția nu se poate concepe fără un criteriu. Iar acel criteriu, e clar, nu poate fi decât idealul omenesc al satiricului“. Satiricul cu alte cuvinte, fiind mai personal, mai părtinitor, e mai pornit a face critica societății din punctul de vedere al idealului său omenesc.

Dar și Alexandrescu e satiric, și el face critica

societății românești. În *Confesiunea unui renegat* arată cum numai lingușitorii și oamenii fără scrupule, pot să ajungă; în *Epistola către Voltaire* arată că „Parnasul“ nostru e un babel unde păreri se bat cap în cap; în *Răzbunarea șoarecilor* ne arată cu mult umor că

Pe dealul Mitropoliei
În Arhiva României
Unde statul grămădește
Tot ce nu-i mai trebuiește,
Are cuiburi din vechime
Numeroasă șoricime,

șoricime care trăește în pace, fiindcă n'o turbură nimeni, nici directorul arhivei, nici alți cercetători: — De când sub aceste bolte ne aflăm adăpostiți, Fraților! voi știți prea bine, cât am fost de fericiți. Șeful de azi al Arhivei, om de pace iubitor, Ne-a fost chiar ca un părinte, un zelos ocrotitor. Nimeni din voi nu se plânge că din cuib a fost gonit, Sau că într'aceste ziduri vr'o pisică a 'ntâlmit, Sau că n'a putut să roază de frica vr'unui dușman Pergamentele antice, condicile de divan.

O altă satiră semnificativă este o *Profesiune de credință*, unde solicită voturile pentru a fi ales deputat în Divanul Ad-hoc. Chipul cum solicită el voturile reamintește unile discursuri din *Scrisoarea pierdută* a lui Carageale:

Domnilor alegători, mă rog să fiu ascultat,
Și după ce mă-ți citi mă rog să fiu deputat.
Căci am cuvinte să crez că la Divanul Ad-hoc,
Bine lumei o să fac, și rol nobil o să joc,
După cum puteți vedea
Din mărturisirea mea.

Încă până a nu mă naște, eu am fost patriot mare,
Și după ce m'am născut
Pentru ale noastre drepturi m'am luptat fără 'ncetare
Până într'acest minut.

Scrierile lui Alexandrescu au avut o mare înrăuire asupra contemporanilor săi. Dovada o găsim în *Amintirile* lui Ion Ghica: „Generația veche, zice el, a admirat cu iubire scrierile lui Alexandrescu, le-a avut ca un catchism de virtute și de patriotism; și mulți poate că au pășit pe calea cea dreaptă, de teamă să nu-și recunoască abaterile în vre-o satiră sau în vre-o fabulă d'ale lui Alexandrescu“.

Gr. Alexandrescu are prin urmare aceleași drepturi de a fi considerat critic social, ca și Carageale.

El, mi se pare, pregătește chiar terenul unde Carageale se va distinge în mod atât de superior, este o treaptă, dacă voiți, în evoluția din care va răsări mai târziu *Scrisoarea pierdută* și *O noapte furtunoasă*.

Tot privitor la epoca după 1840, mă întreb dacă B. P. Hașdeu—despre care d. Ibrăileanu nici nu pomeneste—n'a fost un fruntaș al culturii române și n'a contribuit cu nimic, cât de puțin, la dezvoltarea spiritului nostru critic, el, polemistul neîntrecut, au-

torul *Istoriei critice a Românilor* și al atâtor alte scrieri și articole scăpărătoare? Ca scriitor, nimeni n'a scris cu mai multă ușurință, simplitate, reușind să rezume o situație întreagă numai în câteva fraze artistice și admirabil de lămurite.

„In criticile sale literare, Hașdeu spunea, în câteva pagini, în câteva linii, ceea ce alții nu izbuteau să exprime în volume întregi. Studiile sale istorice, folcloristice, limbistice se citesc cu o plăcere pe care rar o întâlnești în producțiunile de acest fel“.¹⁾

Pe lângă farmecul formei, Hașdeu mai avea și un spirit satiric și ironic de prima forță, care, dacă uneori era, poate, prea personal și aspru, nu reușea mai puțin a pune în evidență rătăcirile adversarului. Iată atâtea motive pentru cari noi credem că Hașdeu a jucat un rol destul de însemnat în critica română, fără a mai pune că el singur a luptat fățiș și timp îndelungat împotriva curentului propovăduit de *junimea*, pe care l'a persiflat în atâtea rânduri.

D-l Ibrăileanu nu se mărginește a privi chestiunea numai din punct de vedere literar și cultural, ci se dedă, cu acest prilej, și la câteva considerațiuni de ordin politic. Cartea sa, într'o anume privință, este și o replică la lucrarea d-lui C. Rădulescu-Motru: *Cultura Română și Politicianismul*.

D-sa caută să pună în încurcătură pe d. C. Rădulescu-Motru și pe toți cei cari au combătut liberalismul, prin următoarea întâmpinare: „Acei cari se ridică împotriva celor dela 1848, fără să se ridice împotriva tuturor influențelor streine mai dinnainte, se fac, fără să vrea, apărătorii fanariotismului și rusismului“.

Iată, deci, pe toți cei ce au combătut introducerea pripită a formelor liberale, arătați ca apărători ai fanariotismului și rusismului! Dar dacă prea sincerul poet Eminescu și socialiștii idealiști moldoveni, și pătrunzătorul observator Carageale, dacă toți aceștia se ridică împotriva organizației liberale „pașoptiste“, este tocmai fiindcă ea ascundea o prea mare doză de fanariotism. Liberalismul-roșu aduce o lungă serie de rele, fără a înlătura pe cele vechi.

Procesul de întregire a conștiinței naționale, continuat de școala culturii strămoșești de unde s'a ridicat generația dela 1859, care a săvârșit unirea, este dintr'odată rupt de trecut și pus, cu proclamațiuni, în forme politice mincinoase. Liberalismul-roșu a răsturnat mersul firesc și sănătos al lucrurilor, înlocuindu-l cu unul fictiv.²⁾ De aici acea mare anomalie în organizația noastră de stat, descrisă atât de admirabil de Carageale:

1). N. I. Apostolescu. *L'influence des Romantiques Français sur la Poésie Roumaine*. Critica română, contrar criticii străine, nu a dat toată atenția cuvenită acestei lucrări care, pe lângă contribuția ce aduce pe câmpul literaturii, mai este în același timp și un bun izvor de informații privitor la introducerea și asimilarea culturii franceze, la noi.

2). După d. Iorga nici n'a existat o cultură fanaristă, ci numai un anume colorit politic, o anume modă în limba de salon și Curte, un anume ceremonial. Iar „rusismul“ se reduce la o simplă influență franceză trecută prin filiera rusească. În timpul ocupațiilor, oșterii ruși au introdus limba, moda și viciul francez, și nici decum ceva din fondul lor sufletesc, rus.

„Statul improvizat, în loc de a fi forma de echilibru al forțelor sociale la un moment dat, caută să fie fondul și izvorul născător al acelor forțe. De unde statul ar trebui să fie rezultatul natural al societății, ne pomenim că societatea trebuie să fie produsul artificial al statului. Statul improvizat, simțind că pășește în gol, are nevoie numai decât de un reazim pe ce să-și pună piciorul; îi trebuie neapărat o societate, pentru liniștea lui, pentru asigurarea cu el însuși că existența lui are o rațiune mai temeinică decât norocul, poate necredincios, al câtorva momente. Neavând așa dar pe cine să-i impună lui reforme, se gândește mereu la dănsule; neavând o societate, care să-i ceară ceva după nevoile ei, *închipuește el niște nevoi sociale, cărora le decretează pe dibuite satisfacerea*“.

Tocmai aceasta a voit să învedereze și d. C. Rădulescu-Motru, în cartea sa, prin o privire de ansamblu asupra culturii române dela finele secolului al XIX-lea. Anul 1907 a dovedit, cred cu prisosință că concluzia la care a ajuns d-sa în 1904, nu a fost greșită:

„Reformele săvârșite în România de către politicieni sunt, unele, spre folosul aparent al generațiilor de astăzi, și toate spre paguba reală a generațiilor de mâine“.

Am spus tot ce aveam de spus asupra cărții d-lui Ibrăileanu, carte ce merită să fie citită căci pune în discuțiune o mulțime de chestiuni dintre cele mai însemnate. Aceasta e a doua încercare în care se studiază cultura română din secolul al XIX-lea, prima fiind a d-lui C. Rădulescu-Motru.

D. C. Rădulescu-Motru privește chestiunea din punct de vedere politico-social; d. Ibrăileanu mai mult din punct de vedere istorico-literar. Apărător al liberalismului, d. Ibrăileanu caută să arate că mișcarea „pașoptistă“ n'a pornit numai din spirit de imitație, dar că a fost și răsunetul unei nevoi, unor interese.

Atitudinea d-lui Ibrăileanu pare cam particularistă; când descopere o superioritate în Muntenia, parcă nu o descopere cu toată inima. Il înțeleg și nu pot să-l acuz. D-sa trăește în capitala Moldovei care, ne mai putând să fie ceea ce a fost, caută să-i pună în relief însemnătatea trecută, tradiția culturală, tradiție ce se rezumă astăzi în câteva reviste, dintre cari cea mai însemnată este—firește—*Viața Românească!*

Cu rezervele făcute, cartea d-lui Ibrăileanu rămâne o încercare sugestivă și folositoare asupra dezvoltării spiritului critic românesc.

N. Em. Teohari.

Colecțiunea primelor șapte volume din Noua Revistă Română se găsesc de vânzare la librăria Eskenasy, Bulevardul Academiei No. 1, pe prețul de 5 lei volumul.

TEATRU

CRONICA TEATRALĂ

Teatrul Național. „Modelul” (La Femme nue), dramă în patru acte de Henry Bataille.

Teatrul Modern. Compania dramatică Davila. „Fericită” de Hennequin și Bilhaud. „Rubiconul” de E. Bourdet. „Femeile ciudate” de Răuleț și Stamatiad.

Teatrul Național a început șirul de piese nouă anunțate pentru anul acesta cu *La femme nue* de Henry Bataille, dramă plină de adâncime și adevăr sufletesc, de o largă și duioasă omenie. Alegerea de data asta a fost fericită; piesa, cu toate lipsurile traducerii și interpretării, merită să fie văzută și meditată.

În anii din urmă Henry Bataille, cunoscut înainte ca poet delicat și pictor amator în unele cercuri mai restrânse, a început să se afirme ca un puternic dramaturg. Dela poezia intimă și evocatoare a sufletului lucrurilor neînsuflețite din primul său volum intitulat *La Chambre blanche*, până la drame ca *Polliche*, *La Femme nue* și *La Vierge folle*, Bataille a făcut un mare pas; delă mărunțișurile unei poezii, foarte alese de altfel, s'a ridicat până la dramele sufletului, fără să înceteze însă de a fi poet. Ceeace isbește în toate lucrările lui mai noi este o îmbrățișare largă și filosofică a tot ce e omenesc, este simpatia caldă cu care învăluie pe om cu bietele lui patimi, iubiri, greșeli, perversități chiar. Piesele lui n'au teze (viața nu are teze) și nici nu urmăresc succesele ieftine; par'că nici n'ar fi făcute numai pentru teatru și în vederea plăcerii spectatorului; desigur că întâi și întâi Bataille le scrie pentru propria lui satisfacere. De aceea din punct de vedere teatral li se pot găsi tot felul de obiecțiuni; dar acestea dispar în fața calităților de profunzime și adevăr sufletesc, care răsar la tot pasul.

La Femme nue (titlu searbăd redat la noi prin *Modelul*, cuvânt care nu spune nimic) e un îndoit simbol. Primul e imediat vizibil: „Femeia goală” e titlul tabloului lui Bernier, care-i aduce succesul, apoi gloria. Al doilea simbol e mai adânc. „Femeia goală” nu e numai modelul care a pozat în atelier, ci mai ales ființa simplă și sinceră la suflet, care se simte dezarmată, „goală” în lupta cu toate complicațiile și artificialitățile lumii celeilalte a celor care știu cum să ia viața, a celor „adaptati”. În șurupăria de interese și egoisme, sărmanul suflet gol, adică simplu și sincer, nu pricepe nimic; rămâne străin de coaliția celor „tari”, dar coaliția acestora îl zdrobește, dacă din întâmplare le stă în cale. Un astfel de suflet este Louise Cassagne, Loulou, întâi amanta și modelul, apoi soția pictorului Bernier. O floare sălbatecă, o ființă simplă, spontană, cu sufletul deschis la bucuriile vieții, capabilă de devotament și revoltă, de resemnare mai ales; singura ei tărie este iubirea. După începuturi grele, după ani de mizerie trăiți alături de Loulou, singura lumină a nopții lui de întuneric și ambiție nesatisfăcută, pictorul Bernier își face un nume, ajunge pictorul la modă al suveranilor și femeilor elegante. Dar parvenitismul lui suferă de insuficiențele bieteii Loulou în noul ei rol de femeie de lume; Bernier uită de partea Louisei în viața lui, și încetul cu încetul se desprinde de ea. Acum e atras de principesa de Chabran, o egoistă feroce, esteta și nietzscheană, ființă artificială și artificioasă, o păpușă încărcată cu dina-

mită. Loulou vede primejdia care-i amenință singura ei bogăție, iubirea ei. Cu hotărâre începe lupta. Zădarnică și omorâtoare luptă: nici o sfortare, nici un demers, nici rugămintile, nici amenințările, nimic nu poate clinti hotărârea lui Bernier și a principesei de a se căsătorii împreună. Sărmana Loulou nicăieri nu găsește un sprijin în dreapta ei luptă; până și principele de Chabran, bătrân eteroman, o zdreanță omenească pătată de toate josniciile, dar care păstrează decorul numelui său, este tot de partea vinovalilor în schimbul unei „combinații” ce-i oferă milionara sa soție. Zădarnic e demersul ei pe lângă acesta. Loulou se simte singură și zdrobită de lupta ei inegală. Când simte că totul e pierdut și orice sfortare de prisos, renunță la luptă și încearcă să se omoare. Nici aci nu isbutește; se rănește rău, dar nu moare. Nimeni nu e atins de aripa morții fără să nu suferă o adâncă transformare. Înviată din morți, Loulou, revoltată și violenta din ajun, e plină de resemnare; de n'ar fi rana din suflet, par c'a uitat totul; nu mai are ură pe nimeni: mila ei de sine însuși se întinde asupra tuturor, cu o iertare largă, dumnezeiască. Aci Bataille s'a coborât în adâncimile adevărate și insorlabile ale sufletului omenesc. Dar o rază de lumină tot mai licărește și pentru biata ființă ajunsă acum o epavă, un biet lucru aproape mort: un om de treabă, Rouchard, primul ei amant, pe care-l părăsise pentru Bernier, vine și o ia din sanatoriul unde-și făcea convalescența. Piesa se termină asupra acestui exit, care arată cât de nedesrădăcinată e setea de a trăi, și cât e de trainică iluzia fericirii.

Interpretarea, cu toate sfortările artiștilor, a fost inegală și lipsită de unitate. Rolul lui Loulou, un rol covârșitor, a fost jucat de d-ra Tina Barbu. D-sa a fost excelentă în părțile de violență și asprime ale rolului; aceasta e partea care se potrivește mai bine cu talentul d-sale; partea de gingășie și drăgălășie din ființa Louisei (căci nu numai revolta și furia și lupta aprigă e în acest personaj) a fost lăsată în umbră, dacă nu suprimată. Interpreta a avut multe momente într'adevăr mișcătoare: așa de pildă în scena mută din actul I, când surprinde pe Bernier spunând fratelui lui că are să o ia în căsătorie; scena delă sfârșitul actului II și mai tot actul III. D-ra M. Filote în Principesa de Chabran a fost nota rolului și arată că a făcut mari progrese. D-Demetriade a fost un Bernier corect, rece și fără relief. D-nii Soreanu (Chabran) și Livescu (Grèville, pictor ironist) au contribuit cu măsura talentului lor necontestat la partea de succes cât a avut piesa.

La prima reprezentație a surprins foarte neplăcut unele amănunte ale traducerii. Dificultățile limbei lui Bataille fuseseră imprudent rezolvite; în unele locuri limbajul viguros, cam aspru, al originalului ajunsese pură trivialitate; ceace e cu totul altceva. La reprezentațiile următoare s'au mai atenuat unii termeni; totuș traducerea trebuie în întregime făcută.

*

Compania Davila a reprezentat în ultimul timp trei piese: două traduceri din franțuzește: *Fericita* și *Rubiconul* și o piesă originală într'un act *Femeile ciudate* de d-nii Răuleț și Stamatiad.

Fericita, mai mult farsă decât comedie, se vede după subiect și factură că e o lucrare ceva mai veche. Comediile acestea moderne învechesc foarte repede: vârsta lor e de cel mult doi trei ani. „Fericita” nu e fericită, dar umblă după fericire: una din cele mai mari greșeli de metodă în viață. La începutul piesei nu e fericită, pentru că are un bărbat prea de treabă: un agricultor care n'are niciuna din ca-

litățile omului de lume; își iubește nevasta cu o dragoste egală și liniștită, dar are marele cusur de a fuma pipă și de a purta cisme. Femeea crede că a găsit fericirea luându-și un amant; voind să-și potenteze și mai mult fericirea, comite imprudența de a se despărți de primul bărbat și se căsătorește cu amantul. Dar femeea aceasta are darul de a scoate din sărite pe bărbații legitimi; fermecătoare ca amantă, e nesuferită ca nevastă. Și tot ea e nefericită.

Noroc că întâlnește, sau mai bine zis e atrasă în cursă de primul bărbat, care după ce dase drumul soției fără nici o părere de rău, acum de dragul ei ajunge om de lume și face tot posibilul să se apropie de fosta lui soție. Femeea ajunge amanta primului ei bărbat, care astfel se răsbună pe cel ce-l înșelase.

Femeea e acum fericită și roata lui Ixon se învârteste mai departe. Cum vedeți subiectul e foarte moral și situațiile prea naturale... Dar în farse nu se cer situații psihologic motivate.

Compania Davila a încercat ceva nou în interpretarea acestei piese: ca o farsă să fie jucată de actori de dramă. Și a isbutit, căci mijloacele actorilor ei sunt numeroase. Au fost foarte aplaudați cei trei actori principali: d-na Voiculescu-Quintus, în rolul *fericitei*, d. Davila, primul bărbat, d. Manolescu amantul.

*

Rubiconul, comedia unui foarte tânăr scriitor francez, se sprijine toată într'un vârf de ac. Trei acte pentru ca o femeie măritată să treacă... Rubiconul s'ar părea mult. Totuș acțiunea e condusă cu atâta dibăcie, dialogul atât de vioi și spiritul, dificultățile de morală sânt ocolite cu atâta meșteșug, în cât nimic nu pare prea lung, prea obositor. Cu un asemenea subiect, cu situații așa de delicate, la fie ce pas se ridică primejdia trivialității sau a lubricității. Dar francezii sânt așa de abili și acest Bourdet înaintează cu atâta circumspecțiune!—Germaine s'a măritat de câteva luni și refuză cu îndărătnicie să devie dea binelea soția bărbatului ei. De ce, nici ea nu știe bine; poate teama de necunoscut, poate că nu știe dacă 'și iubește încă bărbatul, mai sigur poate de necaz că n'o ceruse în căsătorie *flirtul* ei. Biata fată se măritase de necaz; un coup de tête,—de cap de păsărică răsfățată. Soțul ei, care o iubește mult așteaptă zile mai bune, resemnat deocamdată în ridicula-i situațiune. Dar iată că revine *flirtul*: François Mareuil, tânăr de lume, strălucit conducător de cotilioane, actor de salon cu succese, irezistibil. Acesta crede sosit momentul să-și realizeze creanțele lui...

Dar nevinovata Germaine îi mărturisește că Rubiconul nu l-a trecut. Acest amănunt înghiață pe seducător... Nu, trebuie neapărat ca Germaine să treacă Rubiconul—cu bărbatul ei. De dragostea lui Mareuil, Germaine își ia inima în dinți, și mirosind garoafa dată de Mareuil ca un *memento*, trece Rubiconul. So-coteala lui Mareuil iese însă greșit. Căci Germaine a și început să-și iubească bărbatul cu pasiune: pe când aceștia pleacă să refacă din nou o călătorie de nuntă, ratată întâia oară, Mareuil rămâne mofluz...

Interpretarea excelentă: directă, măsurată, veselă.

Un strălucit succes al d-nei M. Giurgea, căreia rolul Germaine îi convine de minune. Am văzut încă odată cât de complect e talentul acestei fermecătoare artiste. D. Davila a fost un delicios Georges, bărbatul cu situația delicată, iar d. Bulandra, irezistibilul și păcălitul Mareuil, un strălucit tânăr de lume. D-na S. Sturza a avut un rol nou pentru d-sa în

soacra de comedie, muma Germaine, a ieșit o doamnă prea distinsă; atât mai bine pentru ea.

*

Piesa originală se cheamă *Femeile ciudate*, deși pe scenă nu vedem decât o singură femeie, foarte ciudată ce e dreptul. E așa de ciudată încât ne așteptăm să o vedem mai mult în analele medicale. Subiectul este deci un caz de psihopatie sexuală, din cele ce figurează în cărțile specialiștilor. Un bărbat blând și distins e părăsit de soție pentru că se purta prea bine (aceasta se petrece înainte de ridicarea cortinei); un altul, care-și bate în lege femeea cu biciul, e iubit peste măsură. Cu toate torturile și o încercare de a fugi, femeea nu se poate despărți de călăul ei. S'or fi petrecând și lucruri d'astea, mai știi, căci e bogată lumea lui Dumnezeu în fel de fel de oameni. Noi ne-am obișnuit însă să vedem la teatru *id quod plerumque fit*. Cazurile rare, oricât de interesante ar fi în patologie, ne place să le vedem mai bine la locul lor. Cu tot subiectul acesta, actul are calități: e scurt, nervos scris, dialog vioi, acțiune precipitată.

Autorii promit pe tărâmul dramatic. Să așteptăm. Interpretarea nu poate fi decât bună, odată ce jucau d-na Voiculescu-Quintus, d-nii Bulfinski și Manolescu.

LAZĂR COSMA.

LITERATURA

CĂSNICII

Fragment din romanul dialogat care va apare în curând

RADU — ANTON

Anton.— Se poate să nu-mi dai nici o veste despre tine.

Radu.— Iartă-mă că nu ți-am scris de atâta vreme. Să nu crezi că te-am uitat.

Anton.— Să mă fi uitat, nu cred. Prietenia noastră e puternic încheată. Ea are la temelie ei cea mai frumoasă vreme a vieții: Copilăria. Dela șase până la douăzeci de ani, am trăit aproape nedespărțiți și amintirile, pe cari ni le-a lăsat acest lung trai, sunt atât de frumoase încât o să-mi rămână neșterse, până la ultima suflare.

Radu.— Adevărat.

Anton.— Ți-aduci, fără îndoială, aminte de vacanța pe care am petrecut-o la țară la mine, când eram în clasa șaptea liceală?

Radu.— Da. Intr'o noapte frumoasă de August, fermecătoare ca acelea, pe cari le cântă Musset, ne duseserăm în pădurea moșiei noastre și ne așezaserăm la rădăcinele unui pom.

Anton.— Așa este.

Radu.— Nu știu de ce în noaptea aia, eram coprinți de o tristeță adâncă. Credeam că nimic bun nu mai îmi rezervă viața și că nimic nu mai aveam de așteptat îmbucurător. De unde îmi venea gândul ăsta negru la vârsta de șaptesprezece ani, nu știu. Nici astăzi nu pot să-mi dau seama. Să fi fost contrastul între viața ta plină de mulțumiri, pe cari ți le procură familia și între traiul meu singuratec, fără părinți, fără frați, fără rude; să fi fost amintirea acelei fete, care se măritase de câteva zile și care fusese dragostea mea cea dintâi? Nu știu, dar n'o să uit nici odată starea mea sufletească de atunci. Par'că presimțeam toate mizeriile vieții mele...

Anton.—Cum? Un om, care la treizeci și patru de ani are avere, carieră strălucită, nume și pe deasupra s'a însurat și cu o fată frumoasă, îmi vorbește de mizerii?

Radu.—Sunt de treizeci și patru de ani, am bani, reputație și sunt căsătorit destul de bine dar..... Dar à apropos! Cu asta vream să încep povestirea mea și m'am îndepărtat.

Anton.—De doi ani și jumătate de când te-ai însurat, nu mai știi nimic de tine sau, mai bine zis dela tine.

Radu.—Poate ai crezut că m'am însurat din cauza singurătății, sau fiindcă mă obosise viața neorânduită, sau pentrucă întâlnisem o fată, care întrunea toate condițiunile unei căsătorii avantajoase? Nu-ți reproșez nimic dacă ai avut credința asta. Asta e prejudecata.

Anton.—Și noi suntem sclavii ei.

Radu.—Toți mă întrebau: „Când ai de gând să te însori? Nu vrei să intri odată în rândul oamenilor?“ M'am însurat, dar în loc să intru în rândul oamenilor, am eșit din rândul lor. Știi că am avut înainte multe legături. Toate au început printr'o dorință dulce și s'au sfârșit printr'un desgust amar.

Anton.—In nici una n'ai găsit fericirea, pe care un bărbat o caută în tovărășia unei femei?

Radu.—In nici una. Cine era vinovat? Femeile, pe cari le întâlnisem sau eu însu-mi? Coqueteria, nesatornicia lor sau inima mea îmbătrânită? Nu știu. Ceia ce știu e că nu eram fericit și răul cel mai mare de care suferim noi oamenii, este goana nepotolită după fericire.... Ultima mea dragoste a fost o femeie măritată. Nu era ca toate celelalte. Avea finețe de spirit, delicatete de suflet, grații și îi lipseau acele micimi și meschinării quasi-inerente firei femeiești. Și era frumoasă, frumoasă, frumoasă.... Nu eram eu primul ei amant. Avusese altul sau chiar alții înaintea mea, d'aia nu puteam să fiu liniștit. Eram gelos. Gelozia asta nedreaptă și stupidă, ca orice gelozie retrospectivă, mă făcea să mă port rău cu ea. Ajunsesem s'o brutalizez. „Pentru ce nu m'ai chemat pe mine, când ai avut de gând să-ți înșeli întâi bărbatul?“ îi spuneam într'o zi. „Arată-mi-i și mie, ca să-i cunosc. Nu mă pune în ridicola situație, ca să le strâng mâna și să le fiu prieten!“ îi strigam altădată. „*C'est le premier pas qui coûte*“. i-am șoptit într'o altă zi. In sfârșit după câteva luni de certuri și reîmpăcări, am părăsit-o, fără măcar s'o sărut, jurându-mă să nu mai am în viața mea o astfel de legătură.

Anton.—Ea a suferit de părăsirea ta?

Radu.—Aș! Peste câteva zile și-a luat un alt amant. Cum îți spuneam, făcusem jurământ să nu-mi mai leg zilele cu așa femei, de oarece aventurile sentimentale prin cari trecusem mă obosiseră și îmi înfășuraseră inima într'o pojghiță, care nu-i mai îngăduia să aibă vibrațiuni.

Anton.—O iubiseși mult pe femeia despre care mi-ai vorbit?

Radu.—Mult și tu știi că atunci când ne scapă din mână o femeie iubită, primul gând, care ne străfulgeră mintea este acela al răzbunării. Ea îmi spunea foarte des că dacă într'o bună zi, ne-om despărți, să fac orice, numai să nu mă însor cu Adina Petcu. De ce? Mi-a spus că e o taină, pe care să nu mă încerc s'o pătrund, de oarece e zadarnic. Atunci m'am gândit că nu mă pot răzbuna mai crud, decât luând de nevastă pe Adina. Așa am și făcut.

Anton.—Ciudat!

Radu.—Sunt căsătorii de calcul, de rațiune, de conveniență, de dragoste. Eu m'am însurat din răz-

bunare. Căsătoriile astea, poate, nu sunt rare, dar ceia ce de sigur nu este des, este mărturisirea lor. Și eu o mărturisesc. Revendic pentru mine o singură însușire, aceea că nu sunt ipocrit. Și calitatea asta, nădăjduesc să n'o pierd până la moarte.

Anton.—Prin urmare nu ți-ai iubit nevasta, când ai luat-o?

Radu.—Nu, dar am socotit că o să-mi fie dragă mai târziu. Credeam că apropierea unei ființe atât de deosebite, de cele pe cari le cunoscusem înainte, o să mă facă să simt ceva nou și știi cât farmec au lucrurile necunoscute. Și apoi îmi mai spuneam: „Dacă până acum n'am fost drag nici uneia, este că am dat peste femei, cari iubiseră mult și pe mulți înainte, dar de data asta, mi-a eșit în cale o fată, care n'a mai spus nimănui: *Te iubesc*; o fată al cărei sân e neatins, al cărei corp e nepângărit“. Indrăgostisem multe femei, dar nu fusesem de nici una iubit și mi-era dor, mi-era dor, dragă prietene, de o dragoste sinceră, de o dragoste curată.

Anton.—Ai găsit-o?

Radu.—Da.

Anton.—Atunci, în sfârșit, ești fericit?

Radu.—Nu.

Anton.—Cum? Nu mai înțeleg nimic.

Radu.—Deși Adina mă iubește, cu toate astea nu sunt fericit. Vezi? Dragostea ei prea e naivă și mă plictisește. Nu, nu. Fetele nu știu să iubească, atunci când se mărită. Le trebuie câțiva ani ca să învețe toate subtilitățile dragostei.

Anton.—Adineaori îmi spuneai că ți-era dor de o dragoste curată. Socotesc că dragostea Adinei e destul de curată.

Radu.—Nu știu, dar nu mă înțeleg de loc cu ea. D'abia ne căsătoriserăm și discuțiile începură și acum, după doi ani și jumătate de căsnicie, viața noastră se rezumă în certuri și împăcări.

Anton.—Dacă nu mai poți să trăiești cu ea, de ce nu divorțezi?

Radu.—Poate s'o fac și asta într'o zi. Altădată o să-ți spun motivele, cari mă fac să mai stau la îndoială. Acum că te-am pus în curent cu cele ce mi s'au întâmplat, de când nu te-am mai văzut, cred că nu sunt pretențios, dacă te rog să-mi spui și tu lucrurile, cari te privesc și—ca bun prieten—mă interesează. Inchei lunga mea povestire cu un sfat: „Nu te însura“.

Anton.—Și eu am multe noutăți să-ți comunic în ce mă privește. Mai întâi să-ți vorbesc despre.....

X

ADINA — SANDA

Sanda.—La ultima noastră întâlnire mi-ai făgăduit că după ce-o să te măriți, o să-mi comunicii impresiile, pe cari ți le va face căsătoria. Ți-am cerut lucrul ăsta și mi l'ai promis, fără ezitare, fiindcă în anii petrecuți la pension, am vorbit de atâtea ori despre căsătorie și ți-aduci aminte cât de curioase eram, dacă o să ne păstrăm părerile. Sunt mai mult de trei ani de când te-ai măritat și nu mi-ai spus nimic în privința asta.

Adina.—Nu ți-am spus nimic până acum, de oarece nu aveam să-ți dau vești îmbucurătoare. Drăguța mea! Pe cât de frumoasă era căsătoria zărită prin prizma noastră de atunci, pe atât e de urâtă, privită sub prizma ei adevărată. Din prima zi a căsătoriei mele, am în suflet un gol chinuitor. Imi închipuisem că prin căsătorie, două ființe se unesc în așa chip, încât să se poată spune despre ele, după *La Fontaine*: *L'un ne possèdeait rien qui n'appartient à l'autre*. Cre-

deam că soțul meu o să mă iubească așa de mult, încât atunci când o să mă privească, ochii lui o să scânteieze; când o să-mi vorbească, glasul lui o să tremure; când o să mă sărute, buzele lui o să ardă. Gândeam că atunci când o să fiu lângă el, tot o să-i lipsesc; iar când o să fiu mai departe, o să-i fie teamă că m'a pierdut. Speram să găesc în căsătorie, poezia cea mai gingașe; aspiram, luându-mi un bărbat, la o viață plină de mulțumiri; doream măritându-mă, să fiu iubită. Nici o speranță nu mi-a fost îndeplinită; nici o dorință realizată; nici o aspirațiune împlinită. Radu când mă privește, ochii lui nu sunt strălucitori; când îmi vorbește, vocea lui nu e tremurătoare; când mă sărută, buzele lui devin reci. Când sez lângă el, îl plictisesc și de abia așteaptă să mă îndreptez.

Sanda.—Pentru ce căsătoria ne face să întrezărim atâtea lucruri frumoase și apoi ni le desminte; pentru ce ne dă ambițiunea atât de multe lucruri mari și pe urmă ne împiedică să le îndeplinim; pentru ce ne îndeamnă să credem în tot și la sfârșit ne silește să ne îndoim de orice?

Adina. Înainte de a-l lua de bărbat, Radu părea că mă iubește. Mi-o afirmase asta prin scris și mi-o repetase prin grai. Imediat după ce m'am măritat, am fost desamăgită. Nu, draga mea, bărbații nu se însoară decât din conveniență sau interes.

Sanda.—Dacă lucrul de căpetenie pe care-l așteptăm noi dela căsătorie: dragostea—nu există, pentru ce toată educațiunea sufletească ni se face numai în vederea căsătoriei și de ce societatea a găsit în căsătorie singura formă de dragoste, vrednică de ea?

Adina.—(O pauză). Intr'una din nopțile trecute, pe când eram singură—Radu se dusese la o consfătuire—stam la fereastră și plângeam. Îmi amintisem de o fată, care se călugărise din cauza unei dragoste înșelate și mă gândeam: De ce nu m'aș duce și eu să-mi depăn ultimele fire ale vieții într'o monastire uitată de vreme, cu sfinții șterși pe pereții înegriți de fum, într'una din acele monastiri, în cari pe vremuri se refugiau Domnițe, mânate de o dragoste nenorocită.

Sanda.—(Emoționată). Și ce vrei să faci acolo?

Adina.—Acolo, în fiecare dimineață, după ce cîripițul pasărilor m'ar trezi din somnul liniștit, m'aș strecura cu pasul egal și mișcarea leneșă în biserică și, ingenunchiată, mi-aș înălța rugăciunea spre cel a-tot puternic; iar în fiecare seară aș adormi cu mâinele împreunate pe piept, în muzica clopotelor, cari plâng și suspină.

Sanda.—(Își șterge lacrimile). Să nu faci asta, Adina!

Adina.—Deodată privii afară.... Lună, stele, arbori, flori.... Era natura în toată admirabila ei măreție. (O pauză). Ce neînsemnate sunt legile noastre, pe lângă legea ei. Legea naturei e neschimbată, cu toate astea e desăvârșită; pe când legile, cari ne cârmuesc pe noi, prejudecățile și moravurile, cari ne stăpânesc, deși în continuă prefacere, totuși sunt schimbade. De veacuri, luna răsare la fel, stelele sclipesc în același chip, florile au același parfum, freamătul frunzelor e tot așa și murmurul râurilor este neschimbat. Și cu toate astea cât de fermecătoare sunt manifestările acestor elemente ale naturei! Viața omească se modifică din zi în zi, într'o goană nesfârșită după ideal și ce departe este de frumos!

Sanda.—Dacă legile noastre sunt atât de neperfecte, de ce ne-am supune lor și pentru ce n'am încerca să scăpăm de sub tirania lor, cel puțin cel mai înalt și curat sentiment al nostru: dragostea?

Adina.—Da, draga mea! Cel mai înțelept lucru ar

fi să iubim, nu după cum voește legea, ci după cum dorește sufletul nostru.

Sanda.—Cine nu găsește dragostea în căsătorie, s'o caute aiurea. Eu când o să mă mărit, așa o să fac.

Adina.—E vorba să te măriți?

Sanda.—Da. Alaltă-eri....

Adina.—Haide în sala de mâncare, să bem un ceai. Îmi spui acolo. (Es amândouă).

I. IONESCU-QUINTUS.

DUPĂ VACANȚĂ

— IMPRESII —

Iată-mă-s întors din concediu și din nou la birou. Fiindcă „reluarea ocupațiunilor“ nu se prezintă dela început cu „aglomerare de lucrări“ nu te mira de înfățișarea ce vor lua pentru tine rândurile acestea scrise în sgomotul colegilor ce forfotesc împrejurul meu; voi căuta să-mi astup urechile cât mai mult, să mă izolez,—ca să pot sta de vorbă cu tine.

De când îți dătoresc o scrisoare mai lungă!

Am sosit aseară din Sibiu, unde am găsit pe prietenul nostru B, tot cum l'am lăsat. Sănătos, ca aparență,—neștiind încă dacă viermele morței îi sapă edificiul trupului și al sufletului pe ascuns,—sau dacă merge spre însănătoșire. Trebuie să fie ucigătoare starea asta de nesigurantă! Să nu știi bine dacă stai pe un vulcan, sau pe o pajiște liniștită!

Trei ani de viață așa,—și lehamete mi-ar fi s'o mai duc înainte!

Eu i-am spus: la urma urmei, de vreme ce ți-e ziua liniștită, somnul adânc, de ce să-ți mai transformi gândul într'o otravă, când *gândul* e singurul bun asupra căruia omul poate avea puterea ce-o avea Christ asupra apei, la nunta dela Cana?

Vin gustos sau apă limpede,—ți-e la îndemâna ta, să-l torni cum vrei!... Nu știu cum o fi la alții, dar eu întorc gândul cu acciași înlesnire cu care ași întoarce o sprânceană... Am impresia că gândul e un mușchiu pe a cărui linie sunt absolut stăpân.

De când privesc starea amicului B, mărturisesc că apreciez mai bine starea în care mă aflu; descoper în mine atâtea fericire pe care eu o am și el nu,—încât mulțumesc lui Dumnezeu că nu mi-a dat ceea ce am râvnit totdeauna, avuția, căci de sigur ea nu venea numai cu ceia ce ași fi cerut: ci cu tot cor-tegiul de nenorocire ce-l târăște cu sine.

Totuși, un simț adânc de dreptate și credință în rațiunea lucrurilor mă face să sper, că B va reînvia mai sănătos și mai cuminte ca oricând.

Simplitatea vieții mele de acum, de-ași putea—cel puțin să nu o mai complic! Ce bine mi-ar părea! Și cred, așa va fi. Dorința de a fi folositor celor ce-i iubesc, nevoia de a mă echilibra bănește, îmi ocupă gândurile spre o activitate care dacă nu e isvor de fericire e cel puțin isvor de uitare,—de pace..... Întăia oară îmi pui neded întrebarea: adică de ce numai decât să fii fericit?—Oare cel mai sănătos din toate scopurile, nu e acela de a te feri de nefericire? Somnul rutinei vieții, nu e singurul lucru ce-l putem obține cu siguranță? Fericirea trează? Intensa conștiință a fericirii? Dar asta se soldează *fatal* cu neliniște, cu nesigurantă, la o anume *scadență*;—atunci de ce nebunia de a cheltui din fondul liniștei, pentru a trăi orele aprinsei fericiri?

Sunt sigur că asta trebuia să fi fost și convin-gerea ta când ți-ai pus ochii pe silueta „inquietantă

și froufroutantă“ a frumoasei N... despre care mă rog cu atâta stăruință să-ți dau deslușiri. Estet incorrigibil ce mi-ai fost! Se putea tocmai ea să treacă neobservată de tine în valul acela de lume?

Bat iubirile la poarta
Inimei, pe rând, pe rând
— „Bucuroși de oaspeți?“ zice
Una brună, murmurând....

Tu de colo te arăți indolent și nu știi bine: să deschizi? să nu-i deschizi?... Ea întreabă mereu, stăruitor:

— Ți deschide că e iarnă
Și 'n căminul tău e cald
Iar în sufletul tău pașnic,
Vreau,—naia—să mă scald...

Așa parcă ți-ar spune ochii ei, care te fixează întrebători, ori atrăgători. *Cine e? Ce e în sufletul ei?* Dar crezi că-și dă seama ea însăși? Nici lumea care aruncă în vânt o părere, nici ea însăși nu poate prevedea ce e la spatele clipei de față, în care se arată veselă, dar care poate ascunde jocul grav al întâmplărilor cu care nimeni nu i-e dat să se joace.

Ce crede lumea de ea după mișcările și atmosfera ce împrăstie împrejurul ei? O crede că e din familia sufletească a *Yvetei*. Că e curioasă să scormonească în sufletele fine și leneșe,—să rădă pe 'nfundate când dă peste un naiv „herald ce cântă din trâmbițe de aur“—într'o lume în care numai trâmbițele de tichiea au răsunet.

Iară alții spun că face parte dintre cutezătoarele acelea, cărora le-ar plăcea să se joace cu primejdia păcatului *...mais...sans se salir les pattes...* Alții: ar fi o admirabilă amantă când ar iubi cu adevărat, și o nesuferită soție, fie că și-ă iubi, fie că nu și-ar iubi bărbatul; că așa fiind, e departe de a întrupa idealul micului funcționar, și ursită a fi „*la plus parfaite honnête amante de quelque riche qu'elle aimera bien*“, îmi spunea cu încrederea unui mare psiholog,—cineva care în fond nu era decât un mare... gentleman.

Ce cred eu? Cred că părerea acestuia din urmă nu e interesantă decât poate dintr'un singur punct de vedere: că e împărtășită de ea însăși....

Părerea mea? Eu nu mă dau drept psiholog, căci e așa de greu să ghicești adevărul după exteriorul artistic al cuiva!... Totuși am căutat să citesc odată în ochii ei,—și ce poți ghici dintr'o noapte atât de neagră ca a lor, decât că: de-ai vrea să călătorești prin noaptea sufletului lor, n'ai da decât de *surprize!*

În stare să se metamorfozeze la infinit, pentru a se ascunde tot mai mult ca Isis, din fața scrutatorului curios,—eu cred că în fond nu-i adevărat nici ce crede lumea, și *nici ce crede gentlemanul și ea, de ea însăși.*

Îmi pare că fondul e cu totul altul decât acela pe care și-l închipue ea că-l are,—iar în clipa în care cu inima ușoară, ar accepta pentru sine o *jumătate de demnitate*, de soiul celei admise de gentlemanul psiholog,—va rămânea atât de uimită de puritatea cinstei ei,—încât ar ispăși cu viața un pas greșit,—făcut din inconștiența unei clipe naive.

Cum vezi, sunt figurine atât de delicate, încât dacă soarta ți le scoate în cale, nu trebuie să-ți treacă nici umbra unui gând ușuratec. Asemeni acelor oglinzi pe cari cea mai mică respirație le-ar aburi,—în fața lor e o datorie să păstrezi atitudinea sinceră a unui apostol.

Dacă întâmplarea te face să cunoști una din ele nu-i îndruga și tu cuvintele seci ale glumelor vinovate, ce le vântură cu atâta belșug toți cei ce uită adâncă seriozitate a vieții.

Dacă împrejurările te face mai mult: *prietenul uneia*,—atunci să știi că ai o chemare: cuvântul sprinjinit pe fapta ta, să ridice vâlul poeziei ireale prin care ochii neștiutori privesc lumea,—destăinuindu-i grava răspundere ce fiecare avem față de sfințenia vieții noastre.

I. Dan.

ȘCOLARE

RAPORT ASUPRA ÎNVĂȚĂMÂNTULUI

Școala primară superioară

Școala primară superioară va fi o urmare imediată a școlii primare elementare. Această școală va fi condusă de institutori și va ținea locul gimnaziilor de astăzi.

E nevoie de școli primare superioare pentru că în școala primară elementară nu se poate învăța ceea ce se cere azi, căci copiii sunt prea mici. Trebuie altă școală, școală deosebită.

Elevele școlii primare superioare:

- Pot să rămână numai cu cunoștințele căpătate aici;
- pot să intre în școli speciale, comerciale, industriale și profesionale;
- pot să intre în licee.

Aceste lucruri se vor lămurii prin regulamente.

Elevele școlii primare superioare pot să treacă din orice clasă le va conveni, în altă școală, după cum vor avea nevoie.

Câtă vreme nu vom avea școli primare superioare toți copiii se vor îndesa la liceu, chemați și nechemate, spre nenorocirea lor și paguba țării.

Cursul școlii va fi de trei ani.

Materiile vor fi o dezvoltare a cursului primar elementar, cu adaos de limbi moderne și lucru manual, ca dexteritate, după localități.

Notă. Pentru admitere în școli speciale vor fi comisii alcătuite din profesori speciali ai școlilor respective și din inspectori respectivi. Comisiunile vor avea în vedere nu atât cantitatea cunoștințelor cât priceperea și aptitudinea candidaților.

La orașe

În orașele mici, unde se află numai o singură școală elementară de băieți sau o singură de fete, absolvenții sau absolventele care vor voi să urmeze școala superioară, vor rămânea pe lângă această școală unde se va însărcina unul sau doi institutori sau institutoare să facă curs superior *in orele de seară.*

Negreșit că pentru aceasta institutorii vor fi plătiți aparte. Plata aceasta cred că va trebui să fie mai ales pentru anul I, căci pentru anii următori cred că vor trebui să fie institutori însărcinați în special cu lecții de școală primară superioară.

Pe anul I plata institutorilor dela aceste școli ar putea să fie alcătuită din 2 părți, de pildă:

a) O plată fixă anuală de 50 lei de institutor sau institutoare.

b) Câte 20 lei, anual, de fiecare școlar.

Cu această socoteală am avea:

In anul I*)

No. absolvenților elementari urbani este de: 9684 zicem 10.000.

*) Ziarul „Vointa Națională“ a găsit că cifrele sunt prea mari, dar noi continuăm cu ele căci așa le-am găsit în statistica oficială. Altele n'avem. Cine va vrea să pună în practică, deci să facă cheltuieli, va cerceta.

Acești absolvenți pot fi concentrați la 200 institutori, și vor face lecții în localurile școalelor primare elementare.

No. școalelor urbane actuale este de 384 (băieți și fete).
 200 institutori à 50 lei = lei 10.000
 10.000 absolvenți à 20 » = » 200.000
 10.000
 200.000
 total 210.000

In anul II

(trebuie local special)

Vor putea fi în școala superioară:

a) Cei 10.000 din anul precedent
 b) alți 10.000 absolvenți noi
 total 20.000

Vor trebui însărcinați institutori speciali.

La 150 institutori ar veni de fiecare câte 80 elevi; iar împărțiți în echipe, ar veni de fiecare câte 2 echipe à 40 ($40 + 40 = 80$).

Începând din acest an plata institutorilor va fi cea obicinuită, de 2.400 lei pe an.

Vom avea deci:

2.500 instit. à câte: 2.400 lei = 600.000 lei

In anul III

Elevi: 20.000 din anul precedent
 » 10.000 noi
 total 30.000

În acest an deși pentru înlesnire se pot împărți și obiectele între institutori, totuși fiind 3 ani, adică trei categorii de elevi, nu pot fi ocupați în toate locurile numai de 2 persoane, de aceea vor mai trebui adăugați 100 institutori.

NB. Institutorii vor fi aleși dintre institutori existenți. Se vor însărcina de asemenea, cu rezerva drepturilor câștigate, și dintre foștii profesori de pe la gimnazii, mai ales pentru direcțiunile școalelor.

30.000 elevi împărțiți la 350 institutori vin câte 86 de elevi de fiecare. Împărțiți în 3 echipe: $30 + 30 + 26 = 86$.
 Plata: 350 instit. à 2.400 = 840.000 lei.

In anul IV

Absolvenți toți copiii în vârstă de școală, adică cei 118.139 urbani, sau rotund: 120.000 absolvenți, adică vor fi:

în anul I: 120.000 elevi
 » » II: 10.000 »
 » » III: 10.000 »
 total 140.000 »

Aci trebuie 1.400 institutori cu câte 100 elevi, împărțiți în 3 echipe: $35 + 35 + 30 = 100$.

Plata: 1.400 institutori à 2.400 = 3.360.000 lei.

Anul V

Anul I: 120.000 elevi noi
 » II: 120.000 » din anul precedent
 » III: 10.000 » cei vochi,
 total 250.000 elevi.

Aci trebuie 2500 institutori, la care vine câte 100 de elevi de fiecare. Împărțiți în trei echipe:

$35 + 35 + 30 = 100$.

Plata: 2500 instit. à 2.400 = 6.000.000 lei.

Anul VI

Anul I: 120.000 elevi noi
 » II: 120.000 » din anul precedent
 » III: 120.000 » Primii 100.000.
 total 360.000 »

Aci ar trebui vr'o 3.600 de institutori, cu câte 100 elevi fiecare, împărțiți, în trei echipe:

$35 + 35 + 30 = 100$ elevi.

Plata: 3.600 institutori à 2.400 = 8.640.000 lei.

De aci înainte cifra aceasta de: 8.640.000 lei va rămâne aproape constatată cifra budgetară.

La sate

La sate No. absolvenților — de acum — din 1907 — este de 24.897 adică cifra rotundă: 25.000 băieți și fete, care pot trece în școala primară superioară.

No. școalelor rurale e de 4.079.

Împărțind No. absolvenților rurali la No. școalelor găsim:

$24.897 : 4.079 = 5$ sau 6,

câte 6 absolvenți de școală.

Prin urmare absolvenții sunt foarte răspândiți ca să-i poți aduna mai mulți la o singură școală. Ce poți să faci cu ei, dacă vor să învețe mai departe școala primară superioară? Nu poți decât să-i dai pe mâna învățătorilor. Se înțelege că trebuie ca învățătorii aceia la care-i dai, să fie în stare a le face lecții de școală superioară. Dar putem afirma de mai înainte că învățătorii care au fost în stare să scoată absolvenți vor fi și în stare să le facă mai departe lecții de școală primară superioară.

Se înțelege că pentru aceasta învățătorii vor trebui să fie plătiți.

Plata s'ar putea face ca la institutorii însărcinați cu acciaș misiune, și anume de pildă:

a) O parte fixă, 20 lei de dascăl pe an, și
 b) Câte 10 lei de școlar, pe an.

Plata aceasta se va face după anumite reguli, după niște registre de înscriere a școlărilor, etc.

Cu această socoteală am avea:

Anul I

a) 5.400 învățători à 20 lei = 108.000 lei
 b) 25.000 școlari à 10 lei = 250.000 »
 total 358.000 lei

Anul II

a) 5.400 învățători à 10 lei = 108.000 lei
 b) 25.000 elevi an I } a 10 lei = 500.000 »
 25.000 » » II }
 50.000 total 608.000 lei

Anul III

a) 5.400 învățători = 108.000 lei
 b) 25.000 elevi an I } = 750.000 »
 25.000 » » II } total 858.000 lei
 25.000 » » III }

Anul IV

În acest an ajung absolvenți toți cei 808.636 copii în vârstă de școală. Noi îi socotim ca intrând în școală primară superioară, căci chiar de ar intra și în alte școli paralele, și acele școli vor costa cheltuială. Dar dacă se mărește No. școlărilor, trebuie mărit și No. dascălilor.

Condițiile de plată atunci însă pot fi altele, pentru că acum dascălii au mai mulți elevi. Înainte în anul III un dascăl avea cam vr'o 18 școlari, deci plata lui pe an se ridică la: 20 plata lui

180 » à 10 lei de școlar
total 200 lei

Acum putem socoti: pe fiecare dascăl având vr'o 85 de elevi: Deci am putea pune:

10 lei plata de dascăl
425 » dela 85 elevi à câte 5 lei unul
total 435 lei

Am avea deci în anul IV:

a) 10.000 dascăli à 10 lei = 100.000 lei

b) 808.000 elevi an I }
25.000 » » II } à 5 lei = 4.293.180 lei
25.000 » » III }

total 4.393.180 lei

Elevii câte 85 de dascăl, împărțiți în echipe, după nevoie.

Anul V

a) 10.000 dascăli à 10 lei = 100.000 lei

b) 808.636 cl. I }
808.636 » II } à 3 lei =
25.000 » III }

deci: 1.642.000 elevi

4.926.816
total 5.026.816 lei

Elevii à câte 164 de dascăl, împărțiți în echipe.

NB. Se înțelege că dacă vor fi mijloace se vor putea face și școli superioare prin unele sate, cu dascăli speciali, adică cu institutori, ca și școalele superioare dela orașe.

In anul VI

a) = 12.000 dascăli a 10 lei = 120.000 lei,

b) 808.636 cl. I }
808.636 » II } a 2 lei 50 bani = 6.064.767
808.636 » III }

2.425.908 elevi

total = 7.184.767 lei

Elevii a câte 202 de învățători, împărțiți în echipe, după nevoie.

Se înțelege că toate aceste cifre sunt aproximativ, dar le întrebuițăm ca să ne putem da seamă cel puțin în chip aproximativ.

Incheiere

In 1907: Plata corpului didact. primar.

Învățăm. primar. rural: 8.160.452

» » urban: 4.704.524

total. 12.864.976

Reorganizate: sc. prim. elem. și superioară

Rural. element. Rural. super. Urb. element. Urb. super.

Anul I

Lei	Lei	Lei	Lei
5.400.400	358.000	3.350.000	210.000
total = 9.328.000			

Anul II

10.000.000	608.000	3.720.000	600.000
total = 14.928.000			

Anul III

12.950.000	358.000	4.320.000	480.000
total = 18.968.000			

Anul IV

12.950.000	4.393.180	4.320.000	3.360.000
total = 25.033.180			

Anul V

12.950.000	5.026.816	4.320.000	6.000.000
total = 28.296.816			

Anul VI

12.950.000	8.284.767	4.320.000	8.640.000
total = 33.114.767			

NB. Cred că s'ar putea organiza astfel ca să nu se ridice mii la această sumă.

Învăț. particular primar.

Ar fi de un mare ajutor pentru stat școlile primare particulare.

Aceste școli s'ar găsi în condițiile cele mai bune de progresare când populația săracă ar invada școlile, E firesc ca atunci oameni cu dare de mână să caute a-și feri copii, punându-i în institute de un nivel mai ridicat. Trebuie însă organizate aceste școli astfel ca *personalul didactic să nu depindă de proprietarii institutelor particulare*. Pentru aceasta ar trebui:

a) Să se fixeze un minimum de retribuție, și poate și un minimum de plată pentru școlari.

Părinții să plătească taxa, de pildă, la Casa de depuneri și când vine să aducă copilul în școală, să aducă și recipisa de plata *ratei* respective.

Personalul didactic al școlii să-și primească salariul dela casa de depuneri cu anumită formă.

b) Personalul didactic să fie numit de minister, ca și la școalele publice, și să fie absolut dependinte de minister, supus legilor, regulamentelor, pedepsilor, etc ca și institutorii publici.

În acest caz certificatele vor fi valabile ca și la școlile statului, pentru că școalele ar fi în aceleași condițiuni ca și ale statului, membrii corpului didactic putând fi dați în judecată, pedepsiți, permutați, distituiți etc, vrea să zică conduita lor fiind oficializată.

Activitatea extrașcolară.

Înțelegem ca activitatea extrașcolară să fie extra-școlară, dar tot pentru școală, nu pentru bănci, nici pentru cârciume.

Ca să poți însă utiliza pe dascăli nu numai în școală ci și extra-școală, trebuie mai întâi să-i descarci de mulțime de lucrări de cancelarie și chiar de lucrări de școală netrebuitoare, cum sunt lucrările scrise pe care astăzi dascălul e ținut să le corecteze acasă, afară din școală. Corectarea aceasta e timp pierdut, căci școlarul nu-i dă nici o atenție, și deci nu folosește nimic din ea.

Activitatea extra-școlară a dascălului trebuie desfășurată pentru a combate:

Lenea, necinstea și sălbăticia.

Pentru a combate aceste rele și mai cu seamă lenea ar trebui ca aplicarea legilor să se facă regulat, ca precum focul te arde ori de câte ori te atingi de el,

așa și legcele să lovească ori de câte ori și ori pe cine nu le observă. Mulți se dau la lene, când știu că pot fără pedeapsa să-și însușască lucrul străin.

Lenea și cu necinstea merg adeseori împreună.

Contra lenii, necinstei și sălbăticiei au putere și *opinia publică*, dar pentru ca *opinia publică* să aibă putere trebuie mai întâi ca această opinie publică să existe.

Pentru formarea opiniei publice sunt două mijloace: a) *literatura* și b) *teatrul*. Din două, teatrul este cel mai puternic, pentru că pe lângă puterea moralizatoare a literaturii el are și puterea cea mare a exemplului viu. În fața scenei simțurile sunt deschise și impresionându-se ca și din realitate mișcă inima cu mult mai mult decât realitatea pentru că pe când realitatea e rece și fără explicație, nici pregătire, scenele sunt alcătuite tocmai în vederea efectului moral. Activitatea extra-școlară a dascălului trebuie:

a) Să obișnuască pe popor a citi literatura și

b) Să caute a-i procura teatru moral, teatru sătesc.

Teatrul și literatura înlesnesc poporului buna întrebuințare a timpului liber și-l feresc de reaua întrebuințare. Când omul e obicinuit și-i place a citi nu se mai duce să piarză vremea la cărciumă.

Monopolul cărților didactice e o rușine. Sub cuvânt că statul câștigă parale, monopolul suprimă concurența adevărată, care avea ca urmare îmbunătățirea și estenirea cărților, iar pe de altă parte aruncă pe dascăli să-și petreacă vremea la joc de cărți și la cărciumă, căci de cărți didactice n'au la ce să se mai ocupe, ca ei să plătească taxă și alții să aibă câștig.

Th. D. Speranția

NOTE ȘI DISCUȚIUNI

UN PRINȚ ROMÂN ȘI O CURSĂ DE CAI

(INTERMEZZO).

Un prinț român, mai român poate ca eu, un prinț cu avere și cu multă prudență de viață—un prinț român, mai prinț ca prinții, deși nu locuitor al Almanachului de Gotha—uitând Dâmbovița, țărani leproși, necazurile și bucuriile țării sale—apăru în capitala bunilor noștri frați maghiari, și dând mâna magnaților maghiari, le-a spus zicând:

— Stimați domni, conți și baroni maghiari, eu sunt un prinț român, am multe milioane și mulți țărani pe moșiile mele, dar din toate aceste n'am adus cu mine decât persoana mea și calul meu.... Calul ăsta, în care aduc toate calitățile demnității mele de prinț.... Vă sărut mâna și vă rog umilit până la pământ, să permiteți ca să fugă și calul meu!...

Și magnații maghiari, conții și baronii lui Kosuth, mirosind Eau de Cologne și strănutând de câteva ori, i-au zis rece:

— Domnule valah, scuză, dar noi nu permitem să fugă caii valahilor—iar ceea ce privește chestia, că D-ta ai fi prinț, n'avem decât să te somăm ca să te legitemezi prin Almanachul de Gotha, unde nu sunt induși prinții români, deci *nu sunt* prinți români...

Prințul român își ținea rușinat jobenul în mână, făcu reverențe și dispăru ca..... hidrogenul în vânt...

și simțind poate cea mai mare durere a vieții plecă mai departe la Paris.

(ROMANȚĂ).

Chestia stă așa: care e aici injuria? Cine e aci mai prost, prințul român, că și-a adus calul la cursă de cai maghiară? ori conții maghiari, cari nu credeau că să existe prinți români, căci prinții nu există decât în Almanachul de Gotha? Ori Almanachul de Gotha e cel mai prost, că nu recunoaște că și noi Românii avem prinți, mai prinți poate ca ceilalți prinți, căci sânt „Altesse“ pentru Paris, pe când prinții streini sânt prinți în țara lor?

Și ce e aci *dolus*-ul? Că „valahul“ nu e demn să-și ducă calul la o cursă de cai maghiară? ori că conții și baronii din țara ungurească nu vor să dea premii cailor români?

Eu cred, că nu e vorbă nici de *dolus*, nici de *fiat injuria*.... Și conții maghiari au dreptate! Și prințul nostru.

Conții maghiari n'au de lucru, ca și prinții români—căci bunăoară dacă aș da eu, românul, o coaje de pâine unui muritor de foame maghiar, ăsta mi-ar săruta mâna și n'ar zice: *fidonc*.... Când însă vine un boier din România în Ungaria cu caii lui, de cari sunt destui și în Ungaria, deci nu e lipsă de ajutorul prințului român—conții și baronii maghiari pot sbiera și pot striga din toată inima: „noi n'avem lipsă de valahi!.....“

Să fi venit însă prințul român cu boi, ori cu cultură—boii ar fi putut rămânea aci, dar cultura fugea dela cursa de cai, căci aci altceva să înmulțește, nu cultura....

(ELEGIE ȘI SFÂRȘIT).

Pe mine mă jignește ca pe-un român bun întreaga afacere. Nu fiindcă după spusa conților maghiari, românii n'au prinți! Nu.... Fără prinți lumea e pur și mouve, dar dacă n'ar fi cursă de cai maghiară, unde m'aș mai putea compromite, că sunt și eu „valah“?

Literatura, arta, intelectul român, știința română doarme acasă, căci n'are prinți, dar are figuri distinse, cari nu vin la curse de cai maghiare, ca să li se dea vot de blam de către aristocrația maghiară!

Vin însă în schimb prinți români, cari după spusa ungurilor nu există—nu vin cu geniul românesc, ci vin cu cai....

Și ce să-i faci, dacă în secl. XX, în o țară cum e Ungaria, aristocrația maghiară, califică o națiune după prinții și caii ce-i are.... Și prinți și cai sunt atâtea în Ungaria, de ce să mai vie și din România?....

Kolozsvár, Ungaria.

Emil Isac.

Bibliografie.

A apărut:

Studii Filosofice, Vol. V. Fascicola 2 cu articole de C. *Antoniade*, Marcel T. *Djuvara*, I. *Petrovici*, și St. *Antim*. Prețul Lei 1.50

România Creștină, ziar bisericesc săptămânal, redactat de Preoții Păunescu, Drăghici și de Cernătanu. Ziarul își propune să urmărească de aproape înșănătoșirea moravurilor din sânul Bisericii ortodoxe române.

G. S. BECHEANU & I. ILIESCU

STRADA LIPSCANI, 26 — BUCUREȘTI — STRADA LIPSCANI, 26

MAGAZIN de NOUTAȚI și MANUFACTURA

Lănuri pentru rochii: Hommesponvon, cheviotte gros-côte etc., și

Postavuri în toate genurile.

MATAȘARIE

Cachemir soie, charmense, crepe de chine etc.

Tuffetas din fabrica Bonnet culori și negre

Atelier special pentru rochi și confecțiuni

FÂNZĂRIE

Jerseuri, Flanele, Cache Corsets tricotate, Ciorapi și Batiste.

CORSETE

Dantele torchon și broderii veritabile

Rayon special pentru Lingerie și Troussouri gata și după comandă

PREȚURI FIXE ȘI MODERATE

SANATORIUL

Dr. GEROTA

CONSTRUIT ȘI MONTAT

Special pentru tratamentul boalelor chirurgicale

Operațiuni și Faceri

Bulevardul Ferdinand 48, București

TELEFON 144

Boalele Intestinului

DIAREEA (LA COPII ȘI ADULȚI), DIZENTERIA COLICELE, FURUNCULOZA, ECZEMA ȘI TOATE BOALELE CE PROVİN DIN Infecțiunile Intestinale

SE TRATEAZĂ ADMIRABIL PRIN

LACTOFERMENT

(Bulion paralaetic)

APROBAT DE CONS. SANITAR SUPER.

ZILNIC PREPARAT PROASPĂT NUMAI LA LABORATORUL Dr. ROBIN

5, Str. I. C. Brătianu 5. — Telefon.

Un flacon 2 lei. In provincie contra mandat 2,50

Cereți prospecte gratuite

VILE DUILIU ZAMFIRESCU

2, STRADA ZORILOR, 2

Palatul Muntelui de Pietate

TELEFON No. 25 97

Vinuri de cea mai superioară calitate

LOCAL DE CONSUMAȚIE

Serviciu la domiciliu

Angroșiștilor li se acordă rabat

— Să nu lipsească din nici o casă — Franzbranntwein „Dr. KONYA“

Fricțiune întăritoare pentru musculatură, infailibilă contra durerilor reumatismale, la gută, lumbago și ori-ce răceli. Intreține sănătatea, puterea și frumusețea corpului. — Flacon de buzunar 50 bani. Flaconul original LEI 2.

Franzbranntwein eu Menthol

de Dr. Konya se distinge prin puterea sa antiseptică și răcoritoare. Ca atare este recomandat în special contra durerilor nevralgice, durerilor de cap și contra afecțiunilor catarale.

Flacon de buzunar 60 bani. — Flaconul original LEI 2.25

— SE GĂSEȘTE LA FARMACII ȘI DROGUERII —

Periți-vă de imitațiuni! Veritabilul Franzbranntwein Dr. Konya poartă marca „Fortuna“ depusă la Tribunal și semnătura Dr. Konya și fiu pe gâtul sticlei.

Ciocolata si Cacao Zamfirescu

Sunt preferate de cunoscători